

Výzva pro badatelskou veřejnost

Památník národního písemnictví připravuje sborník *Literární archiv* č. 60/2028 na téma *Psychiatrie jako katalyzátor literatury*.

Navrhované 60. tematické číslo se soustředí na vztah mezi psychiatrickou zkušeností a literární produkcí v českém, případně širším středoevropském kontextu. Psychiatrie zde není chápána pouze jako medicínská disciplína, nýbrž jako specifický prostor produkce významů, v němž se střetávají normativní diskurzy společnosti s individuálním utvářením forem subjektivity, jazykového vyjádření i samotných podmínek literární reprezentace.

V české literatuře má psychiatrie jako instituce v literárním ztvárnění ambivalentní postavení: v četných textech, formovaných především surrealistickou tradicí a její poetickou modelací, je nahlížena jako místo kreativního rozvoje, v němž se prolínají prožitky duševní alterity s uměleckými východisky k transgresi reality. Zároveň však vystupuje jako prostor izolace, disciplinace a institucionální kontroly a tematizuje konkrétní podmínky hospitalizace, režimy dohledu či asymetrii mezi pacientem a psychiatrií. Řada textů vznikajících v (duševně) extrémních, izolovaných či represivních podmínkách tak může být čtena jako reflexe vztahů mezi společensky ustavenými normativními narativy (např. normalizační oportunismus versus dissent či underground) a literární reprezentací psychopatologického vnímání, která často posouvá hranice umělecké artikulace. Právě v těchto napětích se otevírá prostor pro literární zpracování zkušeností, které se pohybují na hranici sdělitelnosti.

Texty vznikající v situacích, kdy je psaní bezprostředně ovlivněno diagnostickými kategoriemi nebo terapeutickými zásahy, vyžadují zvýšenou pozornost. Nejde přitom pouze o biografickou souvislost, nýbrž o otázku, jak se tyto rámce zapisují do samotné struktury textu: do práce s hlasem, do fragmentarizace výpovědi, do narušení časové či kauzální kontinuity. Literatura zde nevystupuje jako ilustrace „duševní poruchy“ nebo forma terapeutického sebezmocnění, ale jako svébytný modus její artikulace, který se může vůči odborným diskurzům vymezovat, případně je transformovat. V této perspektivě se jako inspirativní jeví zohlednění autorů spojených se surrealistickou poetikou (např. Zbyněk Havlíček, Karel Šebek, Karel Jan Čapek), stejně jako těch, jejichž tvorba vznikala v těsné blízkosti psychiatrické diagnózy či institucionální péče (např. T. R. Field, Ivan Blatný, Mnoháček Zgublačenko). Analogicky lze uvažovat o prózách, které situují děj do prostředí psychiatrických zařízení a skrze tuto perspektivu tematizují otázky identity, tělesnosti či mocenských vztahů (např.

Zuzana Brabcová, Eda Kriseová, Václav Ryčl). Uvedení autoři nepředstavují uzavřený korpus, ale spíše naznačují možné směry dalšího bádání.

Reflexe toho, jak literatura reaguje na tlak diagnostických kategorií a terapeutických režimů – zda je reprodukuje, adaptuje nebo subvertuje –, je klíčová pro analýzu interakce mezi institucionálně ukotvenými formami vědění a vyprávění a singularitou literární výpovědi, která se často vymyká racionálním klasifikacím a artikuluje extrémní biografický prožitek v jeho různorodé nejednoznačnosti. Tematické číslo není omezeno pouze na literaturu 20. a 21. století; vítány jsou rovněž příspěvky zasazující problematiku do širšího historického rámce či zkoumající přesahy do dalších uměleckých oblastí (např. art brut, výtvarné umění či performativní formy). Cílem je nabídnout diferencovaný pohled na psychiatrickou zkušenost jako na pole napětí mezi normou a její transgresí, patologií a kreativitou, jež dokáže postihnout komplexitu vztahu mezi psaním, vnímáním a institucionálním zázemím, v němž se obě tyto roviny setkávají.

Prosíme o zaslání krátké anotace Vašeho navrženého příspěvku redaktorce sborníku Kláře Krásenské: krasenska@pamatnik-np.cz do **15. 10. 2026**. Vlastní texty v rozsahu **max. 30 normostran** společně se stručným resumé a klíčovými slovy v češtině pak posílejte na uvedený e-mail do **30. 9. 2027**. Uvítáme rovněž obrazové přílohy v maximálním rozsahu 5 položek doplněných o popisky.

editoři čísla: Univ.-Prof. Mag. Dr. Peter Deutschmann (peter.deutschmann@plus.ac.at), Patrik Valouch M.A. (patrik.valouch@plus.ac.at), prof. Dr. phil. Josef Vojvodík, M.A. (Josef.Vojvodik@ff.cuni.cz)

odpovědná redaktorka: Mgr. Klára Krásenská (krasenska@pamatnik-np.cz)